DOI: 10.13114/MJH.2018.415

Geliş Tarihi: 11.10.2018
Kabul Tarihi: 24.12.2018

M J H

Mediterranean Journal of Humanities
mjh.akdeniz.edu.tr
VIII/2 (2018) 159-179

Kaunos Demeter Kutsal Alanı: Seramik Buluntular

Caunus' Demeter Sancuary: Ceramic Finds

Mustafa BULBA*

Öz: Kaunos'daki Demeter Kutsal Alanı bir teras üzerine konumlanmıştır. Yapılan araştırmalarda burada hiçbir dönemde bir tapınak inşa edilmediği ve törenlerin açık havada gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bir kaya bloğu, iki ocak ve birkaç kanal kutsal alanın özünü oluşturmaktadır. Hekatomnoslar Dönemi ile birlikte kült alanında ve uygulamalarında önemli değişiklikler olmuştur. Kaya bloğu ve ocaklar işlevlerini kaybetmiş, kanallar ise kullanılmaya devam etmiş olmalıdır. Teras üzerindeki araştırmalarda Geç Arkaik Dönem'den Hellenistik Dönem içlerine kadar buluntular ele geçmiştir. Önemli buluntu grupları olarak terrakottalar, hydrialar, khytralar, kandiller ve *kernos*lar sayılabilir. Buluntuların büyük çoğunluğu Hekatomnoslar Dönemi'ne aittir. Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde bu alana Kaunos'un en erken ve en büyük kilisesi inşa edilmiştir.

***Anahtar sözcükler*:** Kaunos, Demeter, Maussollos, Terrakotta, Seramik, Kandil, Kernos.

Abstract: The Demeter Sanctuary in Caunus located in a terrace at Küçükkale. The researches have shown here that on this terrace a temple was never built. The sanctuary existed of a rocky outcrop, two herds and some canals. With the time of the Hekatomnid this boulder and herds seem to have lost her functions, although the canals were used furthermore. On this terrace were consecrated from Archaic up to the Hellenistic period presents, above all terracotta, hydras, chythrai, lamps and cernoi which are dated predominantly in the time of the Hekatomniden. In Early Christian Periods on top of the sanctuary Caunus earliest and biggest church were constructed.

Keywords: Kaunos, Demeter, Maussollos, Terracottas, Vases, Lamps, Cernoi

Makalenin konusunu oluşturan seramik buluntuların ele geçtiği Kaunos'daki Demeter Kutsal Alanı, Küçükkale olarak adlandırılan alan üzerinde yer almaktadır ve kente hakim bir noktada konumlanmıştır. Alanda yapılan kazılarda bir tapınağa işaret eden kalıntılara rastlanmamıştır ve bu nedenle buradaki kült uygulamalarının alanın aktif olduğu dönemlerin tamamında açık alanda gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Bu kutsal alanın merkezinde bir anakaya bloğu, ona bitişik iki ocak ve anakayaya işlenmiş kanallar ile bazı doğal kaya yarıkları yer almaktadır. Özellikle bu kanalların khithonik tanrılarla bağlantılı olarak kült işlevlerine sahip oldukları düşünülmektedir. Alan üzerine şimdiye kadar bazı yayınlar yapılmıştır (Bulba 2006-2007, 109-114; Bulba 2010, 649-667; Bulba 2011, 17-30; Doyran 2008, 149-154; Doyran 2017, 1-14, Doyran 2017/2, 59-65; Işık 2000, 229-40; Varkıvanç 1998, 87-96).

Yapılan kazılarda özellikle kilisenin olduğu alan başta olmak üzere tüm teras ile batı yönde

* Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Antalya. mbulbaakdeniz.edu.tr
Bu makalenin konusunu oluşturan çalışmalar TUBİTAK Projesi kapsamında (Proje No: 109K290) yürütülmüş ve yine TUBİTAK Yurtdışı Yayın Desteği Projesi kapsamında (2219) hazırlanmıştır.

teras duvarının dış bölümünde adakların gruplar halinde atıldıkları bölümler tespit edilmiştir. Buluntu grupları içerisinde özellikle kandiller ve terrakotta figürinler sayıca yüksek oranda ele geçmiştir. Bunlardan başka hydrialar, khytralar ve kernoslar diğer buluntu gruplarını oluşturmaktadır. Çok sayıda ele geçen bu adakların ele geçme durumlarından, bunların özellikle tahrip edilmek amacıyla atıldıkları anlaşılmaktadır. Bu uygulamanın amacı bu eserlerin tekrar dolaşıma girmelerini engellemek olmalıdır. Ele geçen eser grupları arasında atılma nedeniyle karışıklıklar olsa da bunların daha çok gruplar halinde adak yerlerine bırakıldıkları ve daha sonra yine gruplar halinde teras üzerine atıldıkları anlaşılmaktadır. Buluntulara göre teras Geç Arkaik Dönem'den Orta Hellenistik Dönem'e kadar aktif olarak kullanıldığı anlaşılmakla birlikte, adakların büyük çoğunluğu MÖ IV. yüzyıla, yani Hekatomnoslar Dönemi'ne aittir. Çok az sayıda ele geçen Roma Dönemi kandili kutsal alanın düşük yoğunlukta da olsa Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne kadar kullanılmaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu dönemde ise bu kutsal alanın bulunduğu terasın üzerine Kaunos'un en erken ve en büyük kilisesi inşa edilmiştir.

Teras üzerinde yapılan kazılarda çok miktarda seramik ele geçmesine rağmen bunlar başlıca üç ana gruba ayrılmaktadırlar: Minyatür hydrialar, khytralar ve kernoslar (minyatür olanlarına genelde khytridion adı verilmektedir). Bunların dışında çok az sayıda değişik formlara ait parçalar ele geçmiştir. İthal seramik yok denecek kadar azdır ve çok küçük parçalar halinde ele geçtiği için bu çalışmada onlardan bahsedilmeyecektir. Hydrialar Demeter Kutsal Alanları'nın tipik buluntularına dahil olmasına rağmen khytralar bu alanlarda çok nadir olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Genel olarak Demeter Kutsal Alanları'ndaki seramik repertuarı çok dar olsa da Apollonia Pontica örneğinde olduğu gibi değişik formların karşımıza çıktığı kutsal alanlar da mevcuttur (Damyanov 2016, 119 vd). Kernoslar da aynı şekilde Demeter Kutsal Alanları'nda rastlanan, ancak her zaman karşımıza çıkmayan bir gruptur.

Khytralar (Khytridionlar)

Kaunos Demeter Kutsal Alanı'nda kaya bloğunun batı bölümünde yer alan ocağın hemen batısında, grup olarak bırakılmış olan minyatür hydrialarına yakın bir noktada, anakaya bloğunu en geç evrede bölen duvara bitişik olarak büyük bir grup halinde khytridionlar ele geçmiştir. Bunların bırakılmaları konusunda herhangi bir düzen mevcut olmamakla birlikte bu grubun bir arada olması nedeniyle bilinçli olarak bu alana depolandıkları düşünülebilir. Ender olarak kutsal alan içerisindeki diğer bölümlerinde ve kanallarda hydrialar ile birlikte ele geçen örnekler de mevcuttur. Kronolojik gelişimlerini belirlemek için gerekli konteks veya stratigrafi ele geçmediği gibi onlarla birlikte iyi tarihlendirilebilir başka buluntular ele geçmediğinden dolayı kesin tarihlendirilmeleri konusunda bir tespit yapmak mümkün değildir. Aynı şekilde bir grup halinde bırakıldıkları için aralarında zaman farklılığı olup olmadığı, eğer varsa ne kadar olduğu da belirsizdir. Ancak kendi içlerinde form olarak önemli farklılıklar göstermeleri nedeniyle dönem farklılığı olduğu ve bir kerede bırakılmadıkları daha güçlü bir ihtimaldir. Bulundukları alanın kaya bloğunu bölen duvara bitişik olması, bırakıldıkları dönemin bu duvarın yapıldığı dönemden sonra olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu duvarın yapım tarihi için en yakın olasılık Maussollos Dönemi olması nedeniyle bunların da bu döneme ve sonrasına tarihlendirilmeleri olanaklıdır.

Minyatür hydrialarda da karşımıza çıkan oldukça kaba, bol kumlu ve kireçli hamur özelliği bu eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. Üzerlerinde herhangi bir süsleme korunmamıştır. İçlerinden az sayıda örneğin tamamının koyu kırmızı boya ile boyandıkları görülmektedir. Gerek hamur özellikleri, gerek boya özelliklerinden bu khytraların minyatür hydrialarla aynı üretim özelliklerine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Bu nedenle bu eserler de Demeter'e (ya da

Dionysos'a?) adanmak amacıyla özel olarak yerel atölye tarafından üretilmiş olmalıdır. Bu tipe aşağıda bahsedilecek olan hydrialar gibi bugüne kadar Kaunos'daki diğer kazı alanlarında rastlanmaması da bu görüşü desteklemektedir. Bu grup eserlerin sadece bir katmanda ele geçmeleri nedeniyle, kendi içlerindeki zaman farklılığının çok geniş olmadığı düşünülmektedir.

Fig. 1. Khytraların buluntu durumu

Kapların hamur renkleri koyu devetüyü ile açık bej rengi arasında değişmektedir. Khytraların ortak özellikleri kaidelerinin olmayışı, yuvarlak gövdeleri, geniş ağızları, bir ya da iki kulba sahip olmalarıdır (Amyx 1958, 211 -genel olarak çift kulplu-; Sparkes & Talcott 1970, 224 -genel olarak tek kulplu-). Khytraların genel tipleri Rotroff tarafından yayınlanmıştır (2006, Lev. 61-67). Kaunos'da ele geçen bu tipe ait kapların da benzer şekilde yuvarlak alt kısımları (Levha 2n'deki örnek istisnai olarak alt kısımda dar bir bölümde düz bir dibe sahiptir), geniş, profilli ağızları, tek kulpları mevcuttur (Levha 1a'daki örnek istisnai olarak çift kulpludur). Kaunos'da ele geçen örnekler birada ele geçmelerine rağmen tipolojik olarak kendi içlerinde farklılıklar göstermektedirler. Eserleri boyunlu ve boyunsuz olarak iki gruba ayırmak mümkündür.

A: Boyunlu Khytralar (Levha 1): Yükseklikleri 6,8 ile 9,3 cm arasında değişen bu gruptaki eserlerde gövde yuvarlak bir profille en geniş yerden itibaren daraldıktan sonra (bir örnekte gövde-boyun ve boyun-ağız geçişleri içbükey bir profille vurgulanmıştır) ağız kenarına doğru dönüş yapar ve düz veya çok hafif dışbükey bir profil yaparak dudakla birleşir. Bu gruba ait eserlerin dudakları vurgulu değildir. Sadece çok hafif dışa çıkıntı yapmaktadırlar ve kesitte kenarları yuvarlatılmış, dış kısmı dikey inen bir profile sahiptirler. Boyun kısımları yaklaşık gövde yüksekliğine kadar ulaştıklarından gövde kısmı oldukça basık bir görünüşe sahiptir. İstisnai olarak yatay uzanan kulplar dudaktan çıktıktan sonra çok hafif yükselerek yumuşak bir kavis yaptıktan sonra gövdenin en geniş kısmının biraz üstünde gövdeye bağlanırlar. Kesitte yuvarlağa yakın profile sahiptirler. Bu gruba ait eserler boyunsuz eserlerin oluşturduğu gruba göre daha kaliteli bir işçiliğe sahiptirler.

Fig. 2. Sol tarafta üzerlerinde hydriaların ele geçtiği ocak sağ tarafta ise terasın en geniş haline geldiği dönemde yapılan duvara bitişik olarak bırakılmış olan khytralar

B: Boyunsuz Khytralar (Levha 2 ve 3): Bu gruba ait eserlerin yükseklikleri 5,3 cm ile 8,4 cm arasında değişmektedir ve ortalama olarak boyunlu khytralara göre biraz daha alçaktırlar. Gövde ilk gruptaki eserlerden farklı olarak en geniş yerden itibaren yumuşak bir şekilde yükselerek doğrudan ağız kısmına bağlanmaktadır. Bu grubun eserlerinde ağız kısımları dışarıya doğru belirgin bir şekilde ve keskin bir açıyla genişler ve daha sonra bazen az bazen çok keskin bir dönüş yaparak dudağı oluştururlar. Bu halleriyle ağız-dudak

kısımları ilk grubun örneklerine nazaran daha vurguludur. Kendi içlerinde ise detayda daha fazla farklılığa sahiptirler ve işçilikleri daha özensizdir. Kulplar yine dudaktan çıktıktan sonra hafif bir yükselti yaparak, geniş bir kavis yaptıktan sonra bu defa gövdenin en geniş kısmına bağlanırlar ve kesitte yuvarlak profillidirler.

Khytralar, su kaynatmak ve yemek pişirmek için en yaygın olarak kullanılan mutfak kapları grubuna ait bir formdur. Khytra kelimesi ilk olarak Korinth'de ölçü amaçlı olarak anılmakta ve hem literatürde hem de yazıtlarda geçmektedir (Aydemir 2005, 87 dn.12; Trapichler 2005, 70 dn. 13). Olasılıkla birçok merkezde ele geçmelerine rağmen günlük kullanım kaplarının genel olarak gözardı edilmeleri nedeniyle khytralar hakkında çok az yayın mevcuttur. Ayaklarının olmayışı bunların bir ocak üzerine oturtulduğunu göstermektedir (Amyx 1958, 211; Sparkes 1962, 130). Kıta Yunanistan'da kökenleri Erken Hellas Dönemi'ne kadar geri gitmektedir (Harland 1951, Lev. 3d (Düz dipli); Sparkes 1962, 130). Literatürde sıklıkla kullanılan khytra bazen genel mutfak kapları anlamında kullanılsa da çoğu zaman özel bir kap formuna işaret etmektedir (Amyx 1958, 211 dn.82).

Her ne kadar asıl kullanım alanı mutfak olsa da bu form arkeolojik kayıtlara adak sunusu, mezar hediyesi ya da urne olarak yaklaşık MÖ 500 yıllarından itibaren girmektedir (Dörpfeld - Freiherr 1903, 36 Fig. 112; 225 F, 231 Fig. 428d; Rotroff 2013, 20). Bunların en erken örneği MÖ 500 civarına ait olmalıdır (Knigge 1976, 87 no 10.4 Lev. 14.4). Ancak Atina Agorası'na Protogeometrik Dönem'e ait bir mezarda adak olarak bırakılmadan önce uzun süre kullanılan bir mutfak kabının bu formun en erken örneklerinden birine ait olduğu düşünülebilir (Shear 1973/2, 399 Lev. 73c). Khytra benzeri mutfak kapları içlerinde yemeklerle birlikte özellikle Fenike dünyasında erken dönemden beri yapı adakları olarak zemin altına bırakılmaktadırlar (Mansel 2003, 129 vd. Fig. 9). Antik dünyada ise özellikle Attika'da mezar kültleriyle ilgili olarak karşımıza çıkmaktadırlar (Sparkes & Talcott 1970, 224 vd.; Kovacsovics 1990, Lev. 32.2; 37,9; 39,6 ve 10; 40,5 ve 8; 41,5; 42,1; 44, 8, 49, 10; 52,1; 53,3; 54,5 (No 19 çift kulplu); 55,1 ve 5. Korint: Blegen & Palmer & Young 1964, mezar 250-13 Lev. 35, VI. yüzyıl ; mezar 329—8, Lev. 49, V. yüzyıl ortası; mezar 392-3, Lev. 60, geç V. yüzyıl Son iki örnek düz dipli ve glazürlüdür. Mezar 495-6, lev.78'deki örnek geç IV. yüzyıl veya erken III. yüzyıla aittir ve kapaklıdır. Olynth: Robinson 1933, 19, 173 ve 174; Robinson 1950, lev. 148-149; Schwarzmeier 2003, 119 vd. Fig. 7). Mezar kültü ile bağlantılı olarak ele geçmeleri onların kullanım amaçları içerisinde yer altı tanrılarını (Hades ve Persephone'yi) yumuşatma amacıyla sunular sunulmasını da akla getirmektedir. Böylelikle ölüler ülkesi tanrılarının ölülerin yararına yumuşaması sağlanmaya çalışılmaktadır (Schwarzmaier 2003, 121). Birçok khytra ise olasılıkla aynı amaca yönelik adanmış olarak pyrelerden ele geçmiştir (Thompson 1934, 341, B32 (Geç IV. yüzyıl); Thompson 1948, Lev. 46.3; Young 1951, Lev. 50a ve 52b; Sparkes 1962, 121 vd. Lev. V, 4 ve VI,1 (tamamı IV yüzyıl); Rotroff 2013, Agora'dan örnekler çok sayıda pyre içerisinde ele geçmiştir)

Khytridionlar kutsal alan adağı olarak Atina Agorası'nda yer alan yol kavşağındaki Klasik Dönem kutsal alanında ele geçmiştir (Shear 1973, 121-179 Lev. 25-26; Shear 1973/2, 359-497 Lev. 65-67). Bu kutsal alanın hangi tanrıya hizmet ettiği bilinmemekle birlikte olasılıkla khithonik bir tanrıçaya adanmıştır (Kron 1999; 79-83; Rotroff 2013, 20 dn. 25). Bu kutsal alanın merkezinde işlenmemiş anakayanın yer alması (Gaifman 2012, 157. Fig. 4.12-15) Kaunos'daki Küçükkale üzerindeki kutsal alan ile benzerlik göstermektedir.

Khytraların kült kabı olarak kullanılmasında ilk akla gelen tanrı Dionysos'dur. Dionysos adına düzenlenen Anthesteria bayramlarında bu kült kabının özel bir önemi vardır. Bu bayramın üçüncü günü khytralarla kutlanan ölü ziyaret bayramıdır. Bu günde Karialı'lar medeniyet öncesi

ve nesli tükenmiş bir halk olarak yeryüzüne dönmeye çalışmaktadır. Kaplarda kurban sunusu yerine sebze yemekleri bulunur (DNP, 732-733, Anthesteria maddesi; Burkert 1997, 250). Erethria'daki Pyre'den ele geçen bir chythridion diğer buluntularla birlikte Metzger tarafından Dionysos ile ilgili olarak Anthestreia bayramları ile ilişkilendirilmektedir (Metzger 1978, 81). Bu yerleşimdeki mezarlardan ele geçen protomlardan Dionysos'un ruhların hakimi olduğu yorumu yapılmaktadır, bk. Nillsson 1955, 595-598). Dionysos ile bağlantılı olabilecek bir başka buluntu grubu İsthmia'daki bir tiyatro mağarasında ele geçmiştir (Gebhard 2002, 63-74, öz. 71 Fig. 10. Tiyatro mağarası. Olasılıkla Dionysos ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir). Korinth'deki Demeter Kutsal Alanı'nda MÖ VI. yüzyıla kadar geri giden örnekler mevcuttur. Burada ele geçen örnekler içerisinde IV. yüzyıl sonları ve III. yüzyıla tarihlenen khytralar Kaunos'daki örneklerle benzerlik göstermektedir (Pemberton 1989, 69, no: 652-656, Lev. 59). Bu tarihleme Kaunos'dakiler için olasılıkla biraz daha geçtir. Kaunos örneklerin çoğunun kutsal alanın en canlı olduğu Maussollos dönemine (MÖ 377-353) ait olma ihtimalleri daha yüksektir. İçlerindeki en geç örneklerin ise erken Hellenistik Dönem'e ait olmaları mümkündür.

Gela/Bitalemi'de ele geçen bir grup firnizsiz kap Orlandini ve Kron tarafından yayınlanmıştır ve yuvarlak gövdeli oinochoeler olarak adlandırılmıştır (Orlandini 1966, 22 Lev. 14, 17 Fig.1 (özellikle Lev.17 Fig.1 çok büyük ihtimalle bir khytradır); Kron 1992, 609-650 Fig.14). Aynı şekilde Locri'deki Thesmophorion'da (Agostino –Milanesio-Macri 2014, Lev. 1) ve S. Nicola di Albenalla (Cipriani 1989, Fig. 10 ve 17) kutsal alanlarında bu kap tipine ait örnekler karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekler dışında Knossos'daki Demeter Kutsal Alanı'nda da az sayıda khytra ele geçmiştir (Coldstream 1973, Lev.15.).

Anadolu'dan ve Kaunos'a yakın coğrafyadan yayınlanan buluntulara göre Kaunos dışında Demeter Kutsal Alanları'nda khytralar ele geçmemiştir. Bir taraftan Karialılar ile diğer taraftan ise öncelikle Dionysos ile bağlantılı olan bu kült kabının Kaunos'da karşımıza çıkması Anadolu ve yakın coğrafyada bulunan Demeter kültleri içinde bir istisnayı oluşturmaktadır. Bu buluntular aynı zamanda Demeter'in yanında alanda Dionysos'un da tapınım görmüş olabileceğini de düşündürmektedir. Bu tarz kendine has bir forma ve işleve sahip olan bir formun çok sayıda ele geçmesi, bunların bilinçli olarak bu alana bırakıldıklarını ortaya koymaktadır. Hydria ve hydrophoroslar ile bağlantılı olarak Anthesteria bayramlarındaki yarıklara su serpme uygulamasının bu alanda da gerçekleştirilmiş olabileceği, hatta olasılıkla Kaunos'da Anthesteria bayramlarının da kutlanmış olabileceği ihtimal dahilindedir.

Hydrialar

Kaunos'daki Demeter Kutsal Alanı içerisinde yoğun olarak ele geçen buluntu gruplarından birini de minyatür hydrialar oluşturmaktadır. Hydrialar birçok tanrıya ait kültle ilişkili olarak karşımıza çıkarlar (Diehl 1964: Zeus (173-6), Hera (176-8), Aphrodite (181-6), Dionysos (193-4), Athena (195-7), Apollon (197-9), Artemis (199-201), Nympheler (201-7)). Minyatür boyutlu hydriaların ise çok daha az ve özellikle tanrıçalara ait kültlerle alakalı olarak adandıkları anlaşılmaktadır. Bunların içinde Demeter kültleri çok önemli bir yer tutmaktadır (Gela: Orlandini1963, 23 no. 5 Lev. 6h.; Krani Kephallonia: Kalligas 1978, 142 vd.; Eleusis: CVA Basel 1 Lev. 22, 7-9; Proerna: Daphpha-Nikonanou 1973; Kalyvia Sokhas: Cook 1950, 261 vd.; Thasos: Rolley 1965, 471-477 Fig. 32-36; Dion: Pingiatoglou 1991, no. 147 Fig. 5; Pergamon: Bothtz - Albert 1970, 400, 403, Fig. 26; Pfrommer1983, 79-89 Fig. 6-10, lev. 11; Priene: Wiegand - Schrader 1904, 157.428, no. 113-4 Fig. 546; Raeder 1984, 26. 39 Nr. 106 Fig. 20; Milet: Müller - Wiener 1980, 34; Pfrommer 1983, 79-89; Theangela: Işık 1980, 15; Iasos: Levi 1967/68, 572 Fig. 40; Kos: Herzog 1901, 136 Fig. 6; Knossos: Coldstream 1973, 36, Nr. 32/5, Lev. 18; 45, no. 120-5 Lev. 27 ; Bryseis: Zoes 1976, 61 vd, Lev. 29-31b; Kastelo: Mortzos

1985, 59-61 Lev. 19a; Tokra: Boardman - Hayes 1966, 147 vd no. 1617-1825 Lev. 94; Boardman - Hayes 1973, 94 vd. No. 2369-99 Lev. 42-3; Boardman - Hayes 1966, 15); belki aynı zamanda Eutresis'de (Boiotia): Goldman 1931, 245 Fig. 304-5. Diehl 1964, 198'de antik kaynaklarda anılan Apollon kutsal alanına atıf yapmaktadır; Higgins ise (Greek Terracottas, 1967, 78, burada bulunan Hydria taşıyan figürinler nedeniyle Demeter kutsal alanı olduğuna vurgu yapmaktadır; Herakleia: Otto 1996 100 vd, Otto 2005, 334 Fig.3). Demeter'in yanında Artemis (Sparta, Ephesos) (Sparta: Dawkins 1929, 56; Diehl 1964, 201 Hydrialar resmedilmemiştir; Ephesos: Bammer & Brein & Wolff 1978, 119 Fig. 4-5), Hera (Argos, Perachora, Samos) (Argos: Waldstein 1905, 100 vd. Fig. 40; Cole 1988, 163; Perachora: Dunbabin 1962, 311 vd. no. 3254-76, Lev. 123-4; Diehl 1964, 179; Samos: Walter - Vierneisel 1959, 19 Lev. 34,2 ve 40,1; Diehl 1964, 180 vd.), Athena (Chios, Halai) (Chios: Boardman 1954, 123 vd. no. 527, Lev. 46; 175, no. 902-3, Lev. 66; Halai: Goldman 1940, 460, no. 13, Fig. 142-3) kültlerinde de minyatür hydrialar adak olarak bırakılmışlardır. Minyatür hydrialar tek başlarına diğer bazı tanrıçalara ait kült merkezlerinde karşımıza çıksalar da hydriaphoroslar, kernoslar ve minyatür hydrialardan oluşan birleşim sadece Demeter kült merkezlerinde karşımıza çıkmaktadır (Filges – Matern 1996, 43-86, öz. 74 vd.). Bunlardan hydriaphoros betimlemeleri de istisnai olarak bazı diğer tanrıçalara ait kültlerde karşımıza çıkmaktadır (Hera: Frickenhaus 1912, lev. 11, 1; Athena: (Halai) Goldman 1940, 460 no. 13 Fig. 142,3; (Eletea) Winter 1903, I. cilt, XXIII 157 Fig.1; Fölzer 1906, 29 dn. 2; Artemis: Lusoi (Arkadya): Reichel - Wilhelm 1901, 43 vd. Fig. 51 (kesin olarak sadece bir hydrophoros); Kıbrıs: Winter 1903, 156 Fig. 6k-l; Fölzer 1906, 29 dn. 2; Nympheler: Kos: Levi 1925-1926, 257 Fig. 26, sadece bir hydrophoros ele geçmiştir. Mağaranın Pan ve Nympheler için kült alanı olduğu 261. sayfada anlatılmakla birlikte sayfa 253'de olasılıkla MÖ III. yüzyıla ait olan ve Demeter'in adının geçtiği bir yazıttan bahsedilmektedir; Pharsalos: Levi 1923-24, 37 vd. Fig. 30 vd., iki hydrophoros, burada arkaik döneme ait bir yazıt nymphe kültüne işaret etmektedir). Halka kaide üzerinde çok sayıda minyatür hydriadan oluşan kernoslar ise chitonik tanrıların tamamı için genel adaklardan bir tanesidir (Rolley 1965, 471-7; ayrıca krş. Kossatz & Deissmann 1985, 231-4).

Hydrialar yakın coğrafyadaki Demeter Kutsal Alanları'ndan Rhodos'da (Giannikouri 1999, Lev. 19-21, 23 vd.) (burada Kaunos'da olduğu gibi bir grup halinde atılmış olarak ele geçmişlerdir), Milet'de (Pfrommer 1983, 81, 87; Schiering 1979, lev.26; Schipporeit 2013, 119 Fig. 17 (Athena kutsal alanı ve Humeitepe'den)), Kos'da (Herzog 1901, 136 Fig. 6), ve Priene'de (Rumscheid 2003, Fig. 11; Rumscheid 2006, Fig. 2, Lev. 160, no: 2) karşımıza çıkarken Karia Bölgesi'nde sadece İassos'daki Demeter Kutsal Alanı'nda (Levi 1967/68, 573; Berti - Masturzo 2000, 219) minyatür hydrialar tespit edilebilmiştir.

Kaunos'daki gibi grup halinde depolanmış örneklere Karia ve yakın coğrafyası dışında kıta Yunanistan'da (Pemberton 1989, Grup 7-9, Lev. 17-19; Anderson-Stojanovic 2002, 77 Fig.3-4), Girit'de (Coldstream 1973, Lev. 27), İtalya'da (Hinz 1998, 191, Fig. 51; Kron 1992, 629) ve Kuzey Afrika'daki (Boardman - Hayes 1966, Lev. 94) Demeter Kutsal Alanları'nda rastlanmaktadır. Bu durum, hydriaların antik dünyanın her tarafındaki Demeter Kutsal Alanları'nda görülmesi bakımından önemlidir. Bunların antik dünyanın her tarafındaki Demeter Kutsal Alanları'nda görülüyor olmaları nedeniyle bu külte özgü adaklardan biri olarak da görülmemelidirler. Yukarıda bahsedildiği üzere Karia Bölgesi'ndeki kutsal alanlardan sadece İassos ve Kaunos'da bu tür kaplar ele geçmiş olup diğer kutsal alanlardan yayınlanan örnek henüz mevcut değildir.

Hydriaların Demeter kültlerinde bu kadar yoğun olarak ele geçmesi iki durumla bağlantılı olabilir: Birincisi, su yaşam ve bol ürün alabilmek için mutlaka gereklidir, ikincisi ise birçok

kültte su temizlik amacıyla kullanılmaktadır (Cole 1988, 164). Su kültsel temizlik için önemli su kaynaklarından belki de minyatür hydrialar içerisinde alınmaktaydı. Suyun bu amaçla kullanımı sadece tanrıçalara ait kültlerde karşımıza çıkan bir uygulamadır (Bammer & Brein & Wolff 1978, 119 Fig. 4-5) ve Demeter kültleri için özel olarak kullanılması konusunda tam olarak aydınlatıcı bir açıklama bulunmamaktadır. Çok sayıda ele geçen bu minyatür hydrialarla temizlik yapılabilmesi problem arz etmektedir ve fazla inandırıcı değildir, çünkü kültsel temizlik hydrialarının ele geçmediği diğer Demeter Kutsal Alanları da dahil olmak üzere başka birçok kültte de gerçekleşiyor olmalıdır ve onlarda minyatür hydria ele geçmemiştir. Bu nedenle minyatür hydrianın tanrıçalara ait kültlerle bağlantılı ve dolayısıyla Demeter kültüyle ilgili olarak özel bir amaca hizmet ediyor olması gerekmektedir. Filges & Matern Demeter'e minyatür hydria adanmasının arkasında daha çok bereket kavramı olması gerektiğini ve bu sayede tanrıçaya bereketli ürün için istekte bulunulduğunu düşünmektedir (1996, 77). Ancak neden birçok Demeter Kutsal Alanı'nda bu kapların ele geçmediğini açıklamak zordur. Olasılıkla bu kutsal alanlarda da bereketli ürün için tanrıçaya istekte bulunuluyordu. Kaunos örneklerinin bazılarında (Örneğin Levha 4c, 4e, 5g, 6i) görülen ve gövdenin en geniş alanlarına açılan delikler bunların işlevinin daha çok yarıklara su akıtma ve bu sayede yer altıyla bağlantı kurarak ruhların susuzluklarını gidermek olmalıdır. Hydrialaların en azından bazıları olasılıkla yan yatırılarak bırakılıyor ve bu deliklerden suyun yavaş yavaş kanallara akıtılması sağlanıyor olmalıdır. Bununla birlikte hydrialaların tamamının üzerinde bu deliklere rastlanmadığı için her zaman böyle bir uygulama yapılmış olduğunu söylemek mümkün değildir.

Hydrialaların ortak özelliği çok özenli olmayan bir formlandırmaya ve eğer varsa basit yatay çizgilerden ve dal motiflerinden oluşan süslemelere sahip olmalarıdır. Bu hydrialaların tamamının aynı khytralar gibi, bu kült amacıyla özel olarak üretilmiş oldukları Kaunos'daki diğer buluntu alanlarından ele geçmemesinden anlaşılmaktadır. Bu nedenle, sadece bir defa kullanım amacıyla yapılmış oldukları için özensiz işçiliklere ve sadece az sayıda örnek üzerinde karşımıza çıkan basit süslemelere sahiptirler. Kötü işçilikleri ve bezemelerin nadir olarak ve basit süslemeler halinde görülmeleri nedeniyle, bunların aynı döneme ait benzer örneklerle karşılaştırılmaları güvenli bir şekilde yapılamamaktadır.

Hamur renkleri fırınlamaya bağlı olarak değişmekle beraber genelde Kaunos'un yerel olması gereken seramiklerinden tanıdığımız devetüyü renk hamura sahiptirler. İçlerinde bol miktarda kum ve kireç parçacıkları yer almakta olup genelde iyi fırınlanmışlardır. Özellikle buluntular içerisinde en geç döneme ait olması gereken eserlerin biraz daha açık renk ve temiz bir hamura sahip olduklarını söylemek mümkündür. Bezeme renkleri koyu kırmızı-kahverengi tonlardadır. Bazı örneklerde beyaz astar boya korunmuştur. Her ne kadar şimdiye kadar Kaunos'da bir seramik üretim atölyesi tespit edilmediyse de bunların uzun yıllar boyunca ve çok sayıda bırakılmaları, hamur ve işçiliklerinin ortak özellik göstermeleri ve yine khytridionlarla olan ortak hamur özelliklerinden dolayı Kaunos'un yerel üretimi olduğu kabul edilebilir. Bununla birlikte kesin bir sonuca varmak için hamur analizlerinin yapılmasını beklemek gerekmektedir.

Hydrialara Kaunos'daki teras üzerinde her ne kadar ender olarak kernoslar, kandiller ve terrakotta buluntularla karışık olarak veya küçük kaya boşluklarında tek başlarına rastlansalar da, genel olarak ayrı bir şekilde ve kaya bloklarının kuzeyindeki ocakların üzerine gelecek şekilde depolanmış olarak ele geçmiştir. Günümüz yürüme seviyesinin hemen altından ele geçmeye başlarlar ve ocağın üst kısımdaki başlangıç seviyesine kadar bulunmaya devam ederler. Teras üzerinde atılmış adakların depolanmış olduğu diğer eğimli alanların aksine bu kısım nispeten düz bir zemine sahip olduğu için bu alanda bir tür 'stratigrafi' olduğunu

söylemek mümkündür. Doğal olarak en üstte geçen hydrialar en geç grubu temsil etmektedirler. Alttakiler ise biraz daha erken bir döneme ait olmalıdırlar. Başlangıç dönemlerini tespit etmek için yanlarında iyi tarihlenebilir buluntu ele geçmemiştir. En erken örneklerin ocağın üzerine depolanmış olduklarından dolayı, bu eserlerin tarihlendirmeleri ocağın işlevini kaybettiği dönemin sonrasına yapılabilir. Ocağın en üstünde ele geçen Kıbrıs heykeli MÖ V. yüzyılın 2. yarısına tarihlenmektedir. Ancak buraya ne zaman konduğu ve ocağın ne zaman tam olarak işlevini kaybettiğini kesin olarak belirlemek zordur. Kentte ve kutsal alanda önemli değişikliklerin yapıldığı Hekatomnoslar Dönemi'nde burada farklı bir uygulamaya gidildiğini kabul etmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda en erken hydrialar da yaklaşık olarak MÖ IV. yüzyıl başlarında bu alana bırakılmış olmalıdır. En geç hydrialar ise olasılıkla diğer tarihlenebilir buluntuların sonlandığı Hellenistik Dönem ortalarına aittirler. Diğer buluntu gruplarından ele geçen minyatür hydrialaların ise alanın oldukça eğimli olması, adak eşyalarının depolanmaktan çok atılmış olmaları ve kalite olarak düşük işçilik göstermeleri nedeniyle ne stratigrafik ne de kendi başlarına değerlendirilerek bir kronolojik diziye oturtulmaları mümkün değildir.

Günümüz yürüme düzeyinin hemen altında ele geçen bu hydrialar buraya bırakılan adak sunuları içerisinde en son grubu oluşturuyor olmaları nedeniyle özellikle önemlidir. Az sayıda örnekle de olsa minyatür hydrialar Korinth'de MÖ VI. yüzyıl 2. yarısından MÖ II. yüzyıl içlerine kadar takip edilebilmektedir (Pemberton 1989, 10. Lev. 50). Buradaki gelişim şişman geniş karınlı formdan (no 500), dar ve konik gövdeli forma doğrudur. Kaunos'da en erken olması gereken hydria grubu MÖ erken IV. yüzyıla tarihlenen Korinth'deki 503 nolu kap ile benzerlik göstermektedir. En geç grubu oluşturan ve üstten ele geçen örnekler ise 506 nolu eser ile yakın akrabadır. Bu Korinth örneği MÖ III. yüzyıl sonu veya biraz sonrasına tarihlenmektedir. MÖ II. yüzyıla tarihlenen 507 nolu Korinth örneğinin benzerleri Kaunos'da ele geçmemiştir. Yine bu tarih de diğer buluntulara göre kutsal alandaki adakların MÖ II. yüzyıl içlerinde sonlandığını göstermesi ile uyuşmaktadır. Bu durumda Kaunos'daki hydriaların MÖ IV. yüzyıl. başları ile MÖ II. yüzyıl başları arasında üretilerek bu alana adak olarak bırakıldığını söylemek mümkündür. Ancak Kaunos'da bu zaman aralığı içerisinde nispeten fazla sayıda hydriskos ele geçtiği için gelişimi Korinth'den daha belirgin bir şekilde izleyebilmek mümkündür.

Fig. 3-4. Kazı öncesi ve sonrası: Anakaya bloğu, ocağın bulunduğu alan ve hydrialar

Bu kap formunun genel form gelişimleri Kaunos'da ele geçen örnekler yoluyla şöyle olmalıdır: En erken örneklerin şişkin karınları vardır ve kaplar genel olarak daha kaba ve estetikten uzaktırlar. Boyun kalın, kaide geniştir. Ağız kenarları güçlü bir şekilde dışarıya doğru çıkıntı yaparlar. Zaman içerisinde gövde önce ovalleşir ve daha sonra ise konik bir gövdeye sahip olur. En geç kapların omuz gövde geçişleri ince bir çizgiyle vurgulanmıştır ve üzerlerinde az da olsa beyaz astar boya korunmuştur. Son dönem örneklerinin diğer ortak özellikleri ise, küçülmüş

boyutlar, belirgin bir şekilde daralmış ve orantı olarak uzamış bir gövdedir.

Öncekilere göre ayak ve boyun belirgin bir şekilde daralmıştır ve boyun artık silindirik olmayıp orta kısımda daralmış bir forma sahiptir. Genel olarak omuz gövde geçişleri keskindir ve ağız kısımları mantar biçimlidir. Bu örneklerin bir başka ortak özelliği en geniş kısımlarının boynun hemen altında yer almasıdır. İstisnai örnekler olmakla birlikte bu gruba ait eserlerin kulpları şematik bir şekilde gövdeye yapışmış ve artık gerçek anlamda kulp özelliklerini kaybetmiş biçimdedirler. 3. grubun dahil olduğu son evrede gövde daha da küçülür, gövde omuz geçişindeki keskin hat kaybolur ve ayak daha da daralır. Kendi içlerinde kesintisiz bir üretim sürecine sahip olması gereken bu kaplar formlarına göre üç ana gruba ayrılabilirler:

1. Grup (Levha 4): En erken örneklerin yer aldığı bu gruba dahil olan örnekler diğer örneklere göre belirgin bir şekilde daha iri, basık ve geniş gövdelidirler. Ayrıca geniş ayaklara, geniş silindirik boyna ve basit bir şekilde dışa açılan bir ağız yapısına sahip oldukları görülmektedir.

Fig. 5. Alt tabakalarda, ocağın hemen üzerinde ele geçen hydrialar

Bu gruba dahil olan hydrialar ya bezemesiz ya da yatay düz ve dalgalı bantlarla basit bir şekilde bezemelidir. Az sayıda örnekte kulplar arasında kalan bölgede bitkisel motif olarak zeytin dalı süslemesi karşımıza çıkar. Ayrıca aynı noktadan çıkarak sağdaki ve soldaki çizgilerin dışa doğru genişlediği, ortadaki çizginin ise dik olarak aşağı indiği bir süsleme de karşımıza çıkar. Aynı süslemeyi bu kutsal alandan elen geçen bazı terrakotta figürinlerin kollarında da görmekteyiz. Seyrek olarak nokta dizisi de süsleme olarak görülmektedir. Süsleme rengi olarak koyu kırmızı kahverengiden siyaha kadar değişen renk tonları karşımıza çıkar.

Dikey kulbunda, gövde üzerine inen süslemeler bulunan, gövdesi yatay çizgilerle bezeli, düz ve geniş ağızlı, silindirik geniş boyunlu, geniş karınlı benzer bir hydria Ephesos'da ele geçmiştir. Ele geçen diğer buluntularla birlikte kuyu dolgusundan ele geçen kap kuyu diğerleriyle birlikte MÖ IV. yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir. Kuyudan ele geçen hydrialaların boyutları 40-45 cm arasındadır (Trinkl 2006, 84-87). Bunların içerisinde minyatür bir hydria yoktur, ancak süsleme ve form olarak bahsi geçen hydria Kaunos minyatür hydrialarıyla benzerlik göstermektedir. Bu eserlerin tarihi Kaunos'da ele geçen eserlerin dönemine uymaktadır. Genel olarak başlangıçtan itibaren bu gruba dahil hydrialarda hatların yumuşadığını, gövdenin incelip uzayarak oval bir hal aldığı görülmektedir. Boyun ve ayaklar da bu gelişime ayak uydurmuş, boyun incelip uzamış, ayaklar ise daralarak daha narin bir hal almışlardır. Bu dönemde geniş karınlı hydriaları

Fig. 6. 1. Grup ağız ve kaide parçaları

taşımak için, diğer gruptakilere göre daha geniş ayak formları karşımıza çıkmaktadır. Ayak profilleri dışarıya doğru güçlü bir şekilde açıldıktan sonra yumuşak bir dönüşle içeriye yönelmektedirler. Kaide orta kısımda aşağıya doğru nokta oluşturacak şekilde alçalmaktadır. Boyun silindir biçimli olup yukarda dışarıya doğru yumuşak bir şekilde genişlemektedir. Dudakların en üst kısmında çepeçevre ince bir hat bulunmaktadır.

Fig. 7. 2. grup hydriaların kaide parçaları

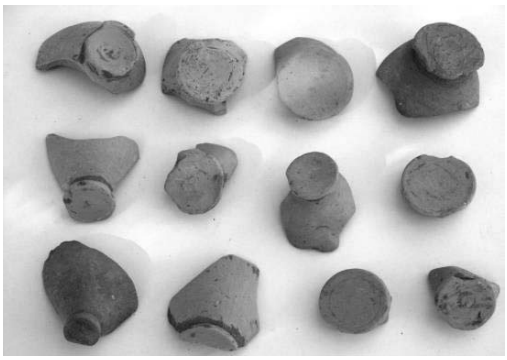

Fig. 8. 3. gruba ait hydriaların ayak parçaları

2. Grup (Levha 5): Bu dönemde hydria formlarında önemli değişiklikler olur. Aynı zamanda 3. Grup olarak da niteleyebileceğimiz kaplarla benzer bir görünüm karşımıza çıkar. En önemli farklılık gövdelerdeki incelip uzamadır. Genel olarak kapların incelip uzadıkları, belirgin bir şekilde ovalleştikleri ve en önemlisi de omuz kısımlarında belirgin ve sert bir hat oluştuğu izlenmektedir. Ayrıca, bu grubu oluşturan hydrialar genel olarak daha dar ayaklara sahiptir. Ancak asıl farklılık kaidelerde karşımıza çıkar. Artık kaideler 1. Gruptakiler gibi yumuşak bir dönüşe sahip olmayıp yukarıya dönüş yapmadan önce düz bir şekilde zemine basmaktadırlar. Daha sonra keskin bir şekilde yükseldikten sonra yine nokta yapacak şekilde alçalmaktadırlar. En büyük farklılık ise kulplarda karşımıza çıkar. Bu evreden itibaren üçüncü gruptakiler de dahil olmak üzere gövde üzerinde sadece sembolik olarak yapılmış yalancı kulplar karşımıza çıkar. Plastik bantlar gövde üzerine yapıştırılmışlardır ve kapların taşınmasında herhangi bir fonksiyona sahip değildirler. Ağız kenarlarında da önemli değişiklik karşımıza çıkar: dışa ve aşağıya açılma daha belirgindir. Bir başka önemli farklılık da boyun kısımlarında görülür. Artık silindir boynun yerini orta kısımlarında daralmanın görüldüğü daha küçük boyunlara sahiptirler.

3. Grup (Levha 6): Bu grup genel olarak ikinci grupla benzerlik göstermekle birlikte gövdeler bir önceki gruptakilere nazaran daha da küçülmüştür. Yatay kulplar aynı şekilde şematik olarak gövdeye yapıştırılmışlardır. Bu gruba ait eserlerin işçilik kalitesi daha da düşüktür. Ağız kenarları korunuş bir örnek karşımıza çıkmamakla birlikte dar olan boyun kısmının yine ortada yine içbükeylik yaptığı, ancak bu daralmanın boyun çapındaki güçlü daralma nedeniyle çok hafif olduğu anlaşılmaktadır. Bunların ayrı bir grup olarak değerlendirilmesindeki en önemli etken ise kaidelerinin ilk iki gruptakilerden daha farklı olmasıdır. Dar ayakların zemine bastığı yerde herhangi bir profil karşımıza çıkmaz. Ayaklar zemine bastığı noktadan itibaren düz veya çok hafif konkav bir şekilde orta kısma doğru yükselen bir profile sahiptirler. Dış kısımda ise yine hafif bir şekilde gövdeye bağlandığı noktadan itibaren genişlemektedirler. Boyalı veya beyaz astarlı bir örnek ele geçmemiştir.

Hydria Kernosları ve Kernos Parçaları (Levha 7 ve 8)

Halka biçimli bir alt bölümün üzerine minyatür hydrialar oturtularak oluşturulmuş (Nilsson 1971, 135) kernoslar Kaunos'daki Demeter Terası'ndan çok sayıda ele geçmiştir. Bunların büyük bir bölümü M. Doyran tarafından yayınlanmıştır (Doyran 2008, 149-154; Doyran 2017/2, 59-65).

Kernoslar yoğun olarak kilisenin orta nefinin içerisinde bulunmuşlardır. Aynı diğer buluntular gibi bunlar da bir grup halinde ancak diğer buluntulardan bağımsız olmayacak şekilde atılmışlardır. Bunlardan çok azı minyatür kandillerin yan yana dizilmesiyle yapılmışken büyük bir bölümü ise üçlü-dörtlü ya da daha fazla sayıda minyatür hydrianın yan yana dizilmesiyle oluşmaktadır. Alt bölümde birleştirici olarak halka formlu altlık yer almaktadır. Hydrialar alt kısımlarındaki delikler yoluyla içindeki sıvıları bu halka bölüme aktarmaktaydılar.

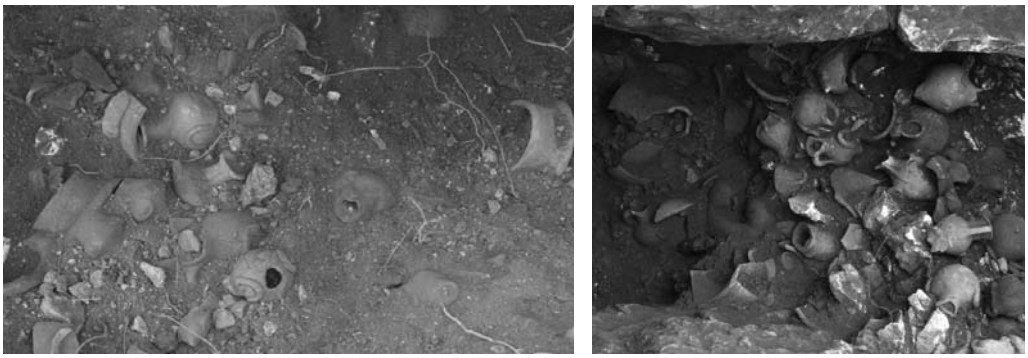

Fig. 9-10. Kernosların buluntu durumu

Kernoslar genel olarak çok sade ve özensiz olarak işlenmişlerdir. Üzerlerinde ya hiç boya yoktur ya da çok basit çizgi desenlerle boyanmışlardır. Diğer seramik gruplarında olduğu gibi bunlarda da bir sadelik ve basitlik göze çarpmaktadır. Hydrialaların çok katlı olarak üst üste dizilerek oluşturulan kernos tipi sadece Kaunos'da karşımıza çıkmaktadır ve şimdiye kadar figürinlerden tanıdığımız bu kernosa ait bir örnek kazı sırasında ele geçmiştir. Tam yüksekliği korunmasa da diğerlerine göre çok daha yüksek olan bu örnek sayesinde kernosun başın üzerinde nasıl taşınması gerektiğini öğrenebilmekteyiz. Buna karşın sayıları çok daha az olan kandil kernoslarının çaplarının genişliği nedeniyle baş üzerinde değil elde taşınmış olmaları gerekmektedir.

Kaunos örneklerinin kendi içlerinde değişik tipleri mevcuttur. Halka biçimli simit üzerindeki sayıları 3-5 arasında değişmektedir. Hydrialaların kaidelerinin kaideye bağlandığı kısımda bazı örneklerde sıvıların dolaşabileceği boşluklar mevcut iken bazı durumlarda böyle bir boşluk karşımıza çıkmaz. Bu nedenle Kaunos örneklerinde başta su olmak üzere sıvıların taşındığı anlaşılmaktadır. Bir tablet üzerinde karşımıza çıkan arpa/buğday, susam kırıntıları, incir, nar yufka ekmeği, hamurdan yapılmış phallos ya da yılanlar (Işık 2000, 238 Fig. 12) gibi sunuların bu kernoslar içerisinde bırakılma ihtimalleri çok zayıftır. Bu tablet aynı zamanda bu sunuların bırakıldığı bir masayı ya da tablayı betimliyor olmalıdır. Deubner'in (1966, 57) vurguladığı gibi bu kadar az besin bir yemeği değil bir sunuyu simgeliyor olmalıdır. Kernosların çok sayıda ele geçmesinden dolayı Kaunos'daki Demeter Kutsal Alanı'na bırakılan geleneksel sunulardan biri olduğu kabul edilebilir.

Fig. 11. Kernos kaidesi ve hydrialaların bağlantı noktalarındaki delikler

Kernoslar Anadolu ve diğer Demeter Kutsal Alanları'nın bazılarında görülürken bazılarında ise hiç karşımıza çıkmazlar. Bu bakımdan kernoslar Demeter Kutsal Alanları'nın tipik buluntuları içerisinde yer almazlar. Çok sayıda Demeter kutsal alanında ele geçmemelerine rağmen yine de diğer tanrılara ait kutsal alanlara oranla daha fazla ele geçtiği için Demeter ile bu kült kabı arasında bir bağlantı kurulmasına da olanak sağlar (Kernosların buluntu merkezleri için bk.: Karatas 2014, tablo 5 vd.). Eleusis mysterium törenlerindeki rolü ise tartışmalıdır. Mitsopoulou bunların kap şeklinde eklentilerinin olmaması nedeniyle törenler ile bağlantılarının sorgulanması gerektiğini düşünmektedir (Eleusis tipi kernoslarda kap biçimli eklentiler bulunmaz ve bu bakımdan Kaunos örneklerinden ayrışmaktadır. Bu tip için bk. Bakalakis 1991, 105-117; Mitsopoulou 2010, 145-178). Kernoslar Demeter'in yanında diğer bereket tanrıçaları olan Hera, Aphrodite ve Artemis kültlerinde de karşımıza çıkmaktadır (Karatas 2014, bölüm 2.6). Neandria'daki Demeter Kutsal Alanı'nda Kaunos'da olduğu gibi çok sayıda eser ele geçmiştir ve bunlar MÖ VI. ve V. yüzyılllara tarihlenmektedir (Filges & Matern 1996, 46). Yakın coğrafya olarak Kos (Herzog 1901, 136 Fig. 6) ve Rodos (Blinkenberg 1931, 333, Lev. 52, no. 1202. Arkaik dönem dörtlü bir hydria kernosunun simidi) örnekleri dikkat çekmektedir. Kaunos örneklerinin tarihlendirilmesi için elimizde yeterli veri bulunmamakla birlikte bunların da genel olarak diğer buluntular gibi MÖ IV. yüzyıl içerisine ve en geç örneklerin de erken Hellenistik Dönem'e ait olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Fig. 12. Çok katlı hydria kernosu taşıyan kadın figürini

Gerek kandil kernoslarının gerekse hydria kernoslarının kullanım amaçlarının diğer kandil ve hydrialardan farklı olmadığı anlaşılmaktadır. Kandil kernosları adak olarak sembolik ya da sadece kısa süreli aydınlatma amaçlı olarak bırakılmışken hydria kernosları ise sıvı sunusuna yönelik olarak bırakılmış olmalıdırlar. Alt kısımlarındaki deliklerden bunların sembolik değil kullanıma yönelik olarak yapıldıkları, kullanıldıktan sonra ise diğer buluntular gibi atıldıkları anlaşılmaktadır.

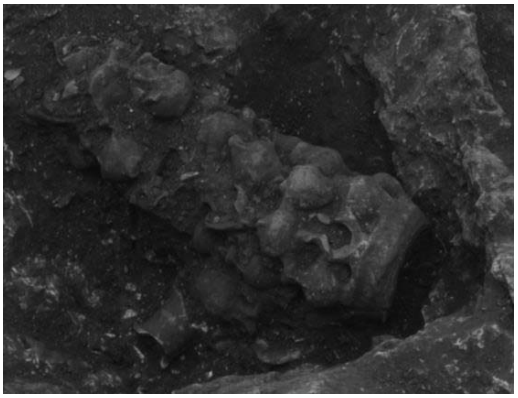

Fig. 13. Çok katlı hydria kernosu

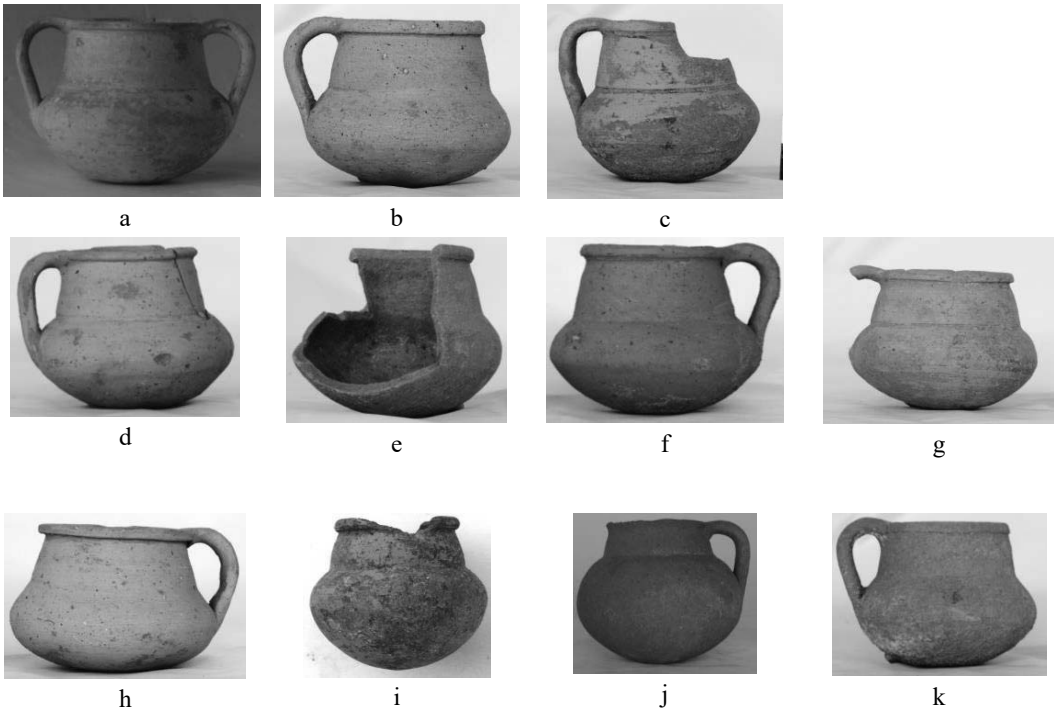
Demeter Kutsal Alanları'ndaki kernoslar Arkaik Dönem sonlarına kadar geri gitmektedir. Bu forma ait en erken örnekler Girit'de karşımıza çıkarlar, ancak genel olarak adanmaları MÖ IV. yüzyıla denk gelmektedir (Karatas 2014, 646; Svanera 2008, 107). Kaunos örnekleri de daha iyi tarihlenebilir diğer buluntulara göre kabaca MÖ IV. yüzyıl başı ile MÖ II. yüzyıl başı arasındaki bir dönemde adanmış olmalıdırlar. Birçok merkezde ele geçen bu tip kaplar (Liste için bk. Karataş 2014, 643) törenlerde Kaunos'da olduğu gibi baş üzerinde taşınmaktaydı (Karatas 2014, 645). Ancak Mytilene'den ele geçen bir örneğin çapı 20 cm'ye ulaşmaktadır ve bu da baş üzerinde taşınması için çok büyük olduğu anlamına gelir (Cronkite 1997, 52. Lev. 9).

Kernoslar Yunanistan'da ve Anadolu kıyılarında Demeter kültleri içerisinde önemli bir role

sahipken Sicilya ve Magna Graecia'da düşük bir role sahiptirler. Demeter'in yanında hydria ve hydroproslarla birlikte başka tanrılara da adak olarak bırakılmışlardır. Bunun nedeni de Akdeniz coğrafyasında kıt olan suyun gerek insanların gerek de doğanın yaşamı için çok önemli bir role sahip olmasıdır (Schipporeit 2013, 225). Muller'e göre de kernoslar tarımsal bereket ile bağlantılı rituellerde kullanılmıştır (Muller 1996, 485). Kaunos'daki kullanım amaçları ise, anakayaya açılmış kanalların ve üzerlerinde delik olan hydriaların ortaya koyabileceği gibi belki de ölülerin ruhlarının susuzluklarını gidermek olmalıdır. Bu ikinci seçenek Kaunos için daha güçlü bir ihtimaldir. Özellikle sıtma konusunda kötü bir ünü olan Kaunos'da ölüm oranı olasılıkla ortalamanın üzerindeydi. Ölümün ve ölüm korkusunun günlük hayatın bir parçası olduğu anlaşılan Kaunos'da güçlü bir khithonik tanrı inancının olması şaşırtıcı değildir.

Kaunos Demeter Kutsal Alanı: Seramik Buluntular

Boyunlu Khytralar (Levha 1)

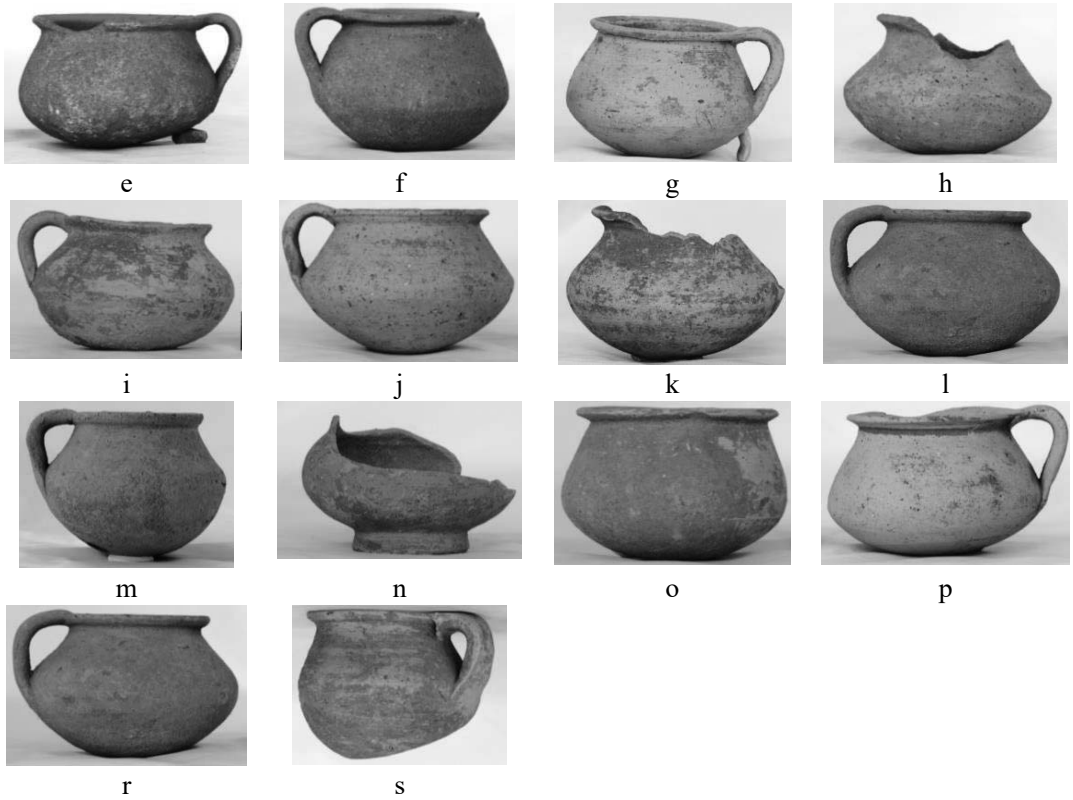

a b c d e f g h i j k

Boyunsuz Khytralar (Levha 2-3)

a b c d

Levha 4: Hydria**lar (1. Grup)**

i j k l

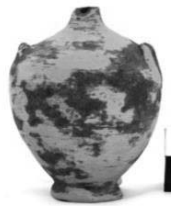

m n o p

r s

Levha 5: Hydrialar (2. Grup)

a b c d

e f g h

i j k l

m

n

Levha 6: Hydrialar (3. Grup)

a

b

c

d

e

f

g

h

i

j

k

Levha 7: Hydria Kernosları

a

b

c

d

Levha 8: Hydria Kernosları (e-f) ve Kernos Parçaları (g-h)

a

b

c

d

KAYNAKÇA

Agostino R. & Milanesio-Macri M. (2014). *Il Thesmophorion di Locri Epizefiri.* Reggio Calabria 2014.

Amyx D. A. (1958). "The Attic Stelai". *Hesperia* 27 (1958) 163-254.

Anderson-Stojanovic V. R. (2002). "The Cult of the Demeter at the Isthmus of Corinth". Ed. R. Hägg, *Peloponnesian Sanctuaries and Cults. Proceedings of the Ninth International Symposium at the Swedish Institue at Athens, 11-13 Haziran 1994* (2002) 75-83.

Aydemir A. (2005). "Funde aus Milet. XX. Kochgeschirr und Küchengeraete aus dem archaischen Milet". *AA* II (2005) 85-101.

Bakalakis G. (1991). "Les Kernoi eleusiniens". *Kernos* 4 (1991) 105-117.

Bammer A. & Brein F. & Wolff P. (1978). "Das Tieropfer am Artemisaltar von Ephesos". Eds. S. Şahin & E. Schwertheim & J.Wagner, *Studien zur Religion und Geschichte Kleinasiens I. Festschrift für F. K. Dörner, EPRO* 66 (1978) 107-157.

Berti F. & Masturzo N. (2000). "Aree di culto ed elementi architettonici di periodo archaico a Iasos (Caria)". Ed. F. Krinzinger, *Die Ägais und das westliche Mittelmeer, Beziehungen und Wechselwirkungen 8. bis 5. Jh. v. Chr. Archäologische Forschungen Bd. 4* (2000) 217- 229.

Blegen C., Palmer H. & Young R. S. (1964). *Korinth XIII, The North Cemeter.* Princeton 1964.

Blinkenberg C. (1931). *Lindos. Fouilles de L'Acropole 1902-1914. I - Les Petits Objects.* Berlin 1931.

Boardman J. (1954). "The Ancient City of Chios". *BSA* 49 (1954) 123-128.

Boardman J. & Hayes J. (1966). *Excavations at Tocra 1963 to 1965, The Archaic Deposits I.* Londra 1966.

Boardman J. & Hayes J. (1973). *Excavations at Tocra 1963 to 1965, The Archaic Deposits II and Later Deposits*. Londra 1973.

Bothtz C. H. & Albert W. (1970). "Die Untersuchungen am Demeter-Heiligtum in Pergamon: Vorläufiger Bericht über die Arbeiten der Jahre 1967-1969". *AA* (1970) 391-412.

Bulba M. (2006-2007). "Demeterkult in Kaunos". *Anodos* 6-7 (2006-2007) 109-114.

Bulba M. (2010), "Bothroi in Küçükkale in Kaunos". *Belleten* 27 (2010) 649-667.

Bulba M. (2011). " Kaunos Demeter Kayalığı'ndan Ele Geçen Kıbrıs Heykelcikleri". *Adalya* 14 (2011) 17-30.

Burkert W. (1997). *Homo Necans.* Berlin (1997).

Cipriani M. S. (1989). *Nicola di Albanella: Scavo di un santuario campestre nel territorio di Poseidonia-Paestum*. Roma 1989.

Coldstream J. N. (1973). *Knossos, the Sanctuary of Demeter*. Londra 1973.

Cole S. G. (1988). "The Uses of Water in Greek Sanctuaries". Eds. R. Hägg, N. Marinatos, G. C. Nordquist, *Early Greek Cult Practice, Proceedings of the Fifth International Symposium at the Swedish Institue at Athens 1986* (1988) 161-165. Stokholm.

Cook J. M. (1950). "Laconia, Kalyvia Sokhas". *BSA* 45 (1950) 261-281.

Cronkite S. M. (1997). *The Sanctuary of Demeter at Mytilene: A Diachronik and Contextual Study.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. University College, Londra 1997.

Damyanov M. (2016). "Votive and other pottery from a sanctuary of Demeter in Apollonia Pontica". Ed. M. Manoledakis, *Archaeological Data and Theotretical Approaches. Proceedings of the 2nd International Workshop on the Black Sea in Antiquity Held in Thessaloniki, 18-20 Eylül 2015* (2016) 119-137. Oxford.

Daphpha-Nikonanou A. (1973). *Θεσσαλικά Ιερά. Δήμητρος και κοροπλασηκά αναϋήματα.* Bolos 1973.

Dawkins R. M. (1929). *The Sanctuary of Artemis Orthia at Sparta.* Londra 1929.

Deubner L. (1966). *Attische Feste.* Hildesheim 1966.

Diehl E. (1964). *Die Hydria: Formgeschichte und Verwendung im Kult des Altertums.* Mainz am Rhein 1964.

Doyran M. (2008). "Demeter Cult at Caunos: Kernoi". Ed. M. Novotná, *Cult and Sanctuary through the Ages: From the Bronze Age to the Late Antiquity* (2008) 149-154. Trnava.

Doyran M. (2017). "Kaunos Demeter Kutsal Alanı'nda Thesmophoria Bayramının İzleri". Eds. M. Doyran, B. Özen-Kleine, U. Çörtük & S. Özen, *Uluslararası Anadolu'da Demeter ve Diğer Ana Tanrıça*

Kültleri Sempozyumu, 25-28 Haziran 2014 (2017) 1-14. İzmir.

Doyran M. (2017/2). "Kaunos Kernosları". Eds. A. Diler, S. Özen & U. Çörtük, *50. Yılında Kaunos* (2016) 59-65. İzmir.

Dörpfeld W. & Freiherr H. (1903). *Thera II. Untersuchungen, Vermessungen und Ausgrabungen: Theräische Gräber.* Berlin (1903).

Dunbabin T. J. (1962). *Perachora. The Sanctuaries of Hera Akraia and Linenia II.* Oxford 1962.

Filges A. & Matern P. (1996). "Eine Opfergrube der Demeter in Neandria". Eds. E. Schwertheim & H. Wiegartz, *Neue Forschungen zu Neandria und Alexandria Troas 2, AMS 22* (1996) 43-86. Bonn.

Fölzer E. (1906). *Die Hydria: ein Beitrag zur griechischen Vasenkunde.* Leipzig 1906.

Frickenhaus A. (1912). *Tiryns I. Die Ergebnisse der Ausgrabungen des Instituts.* Atina 1912.

Gaifman M. (2012). *Aniconism in Greek Antiquity.* Oxford 2012.

Gebhard E. R. (2002). "Caves and Cults at the Isthmian Sanctuary of Poseidon". Ed. R. Hägg, *Peloponnesian Sanctuaries and Cults. Proceedings of the Ninth International Symposium at the Swedish Institue at Athens, 11-13 Haziran 1994* (2002) 63-74. Stokholm.

Giannikouri A. (1999). *"Το ιερό της Δήμητρος στην πόλη της Ρόδου".* Ed. E. Kyraiou, *Ρόδος 2.400 χρόνια: η πόλη της Ρόδου από την ίδρυση της μέχρι την κατάληψη από τους Τούρκους* (1999) 63-72. Atina.

Giebel M. (2000). *Das Geheimnis der Mysterien.* Zürih 2000.

Goldman H. (1931). *Excavations at Eutresis in Boeotia.* Cambridge 1931.

Goldman H. (1940). "The Acropolis of Halae". *Hesperia* 9 (1940) 381-513.

Harland J. P. (1951). "An Early Helladic Kitchen Utensil". Eds. G. E. Mylonas & St. Louis, *Studies Presented to D. M. Robinson on his Seventieth Birthday* (1951) 106-107. Saint Louis.

Herzog R. (1901). "Bericht über eine epigraphisch-archäologische Expedition auf der Insel Kos im Sommer 1900". *AA* 16 (1901) 131-140.

Higgins R. A. (1967). *Greek Terracottas.* Londra 1967.

Hinz V. (1998). *Der Kult von Demeter und Kore auf Sizilien und in der Magna Graecia.* Wiesbaden 1998.

Işık F. (1980). *Die Koroplastik von Theangela in Karien und ihre Beziehungen zu Ostionien: zwischen 560-270 v. Chr.* Tübingen 1980.

Işık C. (2000). "Demeter, in Kaunos". *BCH Suppl.* 38 (2000) 229-240.

Johannowski W. (1985). "Appunti sul Santuario di Demeter e Kore. Studi su Iasos di Caria". *Bollettino d'Arte, Suppl. BDA* 31/32 (1985) 55-58.

Kalligas P. G. (1978). "Ιερο Δημητρας και Κόρης στην Κράνη Κεφαλλονιας" *AEphem* (1978) 136-146.

Knigge U. (1976), *Kerameikos IX, Ergebnisse der Ausgrabungen. Der Südhügel.* Berlin 1976.

Kossatz-Deissmann A. (1985), "Apulischer Kernos". *AA* (1985) 229-239.

Kovacsovics W. K. (1990). *Die Eckterrasse an der Gräberstrasse des Kerameikos. Kerameikos XIV.* Berlin 1990.

Kron U. (1992). "Frauenfeste in Demeterheiligtümern: Das Thesmophorion von Bitalemi". *AA* (1992) 609-650.

Kron U. (1999). "Patriotic Heroes". Ed. R. Hägg, *Ancient Greek Hero Cult. Procedings of the Fifth International Seminar on ancient Greek Cult, Göteborg University, 21-23 April 1995* (1999) 61-83. Stokholm.

Levi D. (1923/24). "L'antro dele Ninfe e di Pan a Farsalo in Tessaglia". *ASAtene* 6-7 (1923-24) 27-42.

Levi D. (1925/26). "La Grotta di Aspripetra a Coo". *ASAtene* 8-9 (1925-1926) 235-312.

Levi D. (1967/68). "Gli scavi di Iasos". *ASAtene* 45-46 (1967/68) 537-594.

Levi D. (1969). "La mission archéologique italienne de Iasos". *TürkAD* 17 (1969) 117-121.

Luni M. (2005). "Le nouveau sanctuaire de Déméter à Cyrène et découvertes récentes". *CRAI* 149 (2005) 61-86.

Mansel K. (2003). "Zeremeniolle und rituelle Handlungen bei Baumassnahmen. Zu phönischen-punischen Bauopfern". Ed. C. Metzner-Nebelsick, *Rituale in der Vorgeschichte, Antike und Gegenwart. Tagung Berlin 2002* (2003) 129-148. Rahden.

Metzger I. R. (1978). "Die Funde aus den Pyrai". Ed. J. P. Descoeudres, *Eretria. Ausgrabungen und Forschungen 6* (1978) 81-87. Bern.

Mitsopoulou C. (2011). "The Eleusinian Processional Cult Vessel. Iconographic Evidence and Interpretation". Eds. M. Haysom & J. Wallensten, *Current approaches to religion in ancient Greece. Symposium 17-19 Nisan 2008* (2011), 190-226. Stokholm.

Mortzos C. (1985). *Ανασκαφή Βρυσών Κυδωνίας: το ελληνικό ιερό Α στον Κάστελο/Χρίστος Μόρτζος*. Atina 1985.

Muller A. (1996). *Thasos, Etudes Thasiennes XVII. Les terres cuites votives du Thesmophorion. De l'atelier au sanctuaire.* Paris 1996.

Müller-Wiener W. (1980). "Milet 1978-1979". *IstMitt* 30 (1980) 31-38.

Newton C. T. & R. P. Pullan (1863). *A History of Discoveries at Halicarnassus, Cnidus and Branchidae, vol. II, part II.* Londra 1863.

Newton C. T. (1865). *Travels and Discoveries in the Levant.* Londra 1865.

Nilsson M. P. (1955). *Geschichte der griechischen Religion.* Münih 1955.

Nilsson M. P. (1971). "The Minoan-Mycenaean Religion and its Survival in Greek Religion". Ed. B. Schweitzer, *Zur Kunst der Antike* (1971) 258-283.

Orlandini P. (1963). "Gela. La stipe votive arcaica del predio Sola". *MonAnt* 46 (1963) 1-78.

Orlandini P. (1966). "Lo Scavo del Thesmophorion di Bitalemi e il culto delle divinita ctnoie a Gela". *Kokalos* 12 (1966) 8-35.

Otto B. (1996). *Herakleia in Lukanien und das Quellheiligtum von Herakleia* Innsbruck (1996.

Otto B. (2005). "Olympische und chthonische Gottheiten". Eds. S. Ladsättner, B. Brandt & V. Gassner, *Synergia. Festschrift für Friedrich Krinzinger Band II* (2005) 329-338. Viyana.

Parisinou E. (2000). *The Light of the Gods: The Role of Light in Archaic and Classical Greek Cult.* Londra 2000.

Pemberton E. G. (1989). *The Sanctuary of Demeter and Kore: The Greek Pottery, Corinth 18.* Princeton 1989.

Pfrommer M. (1983). "Milet 1982. Zur Typologie der Miniaturhydrien von Humeitepe". *IstMitt* 33 (1983) 79-89.

Pingiatoglou S. (1991). "Το ιερό της Δήμητρας στο Δίον. Ανασκαφή 1991". *AErgoMak* 5 (1991) 145-156.

Raeder J. (1984). *Priene. Funde aus einer griechischen Stadt im Berliner Antikenmuseum.* Berlin 1984.

Reichel W. & Wilhelm A. (1901). "Das Heiligthum der Artemis zu Lusoi". *ÖJh* 4 (1901) 1-89.

Robinson D. M. (1933). *Excavations at Olynthus V, Mosaics, Vases and Lamps of Olynthus found in 1928 and 1931.* Baltimore 1933.

Robinson D. M. (1950). *Excavations at Olynthus XIII. Vases found in 1934 and 1938.* Baltimore 1950.

Rolley C. (1965). "Le sanctuaire des dieux patrôoi et le Thesmophorion de Thasos". *BCH* 89 (1965) 441-483.

Rotroff S. I. (2006). *Hellenistic Pottery. The Plain Wares, The Athenian Agora 33.* Princeton 2006.

Rotroff S. I. (2013). *Industrial Religion. The Saucer Pyres of the Athenian Agora.* 2013.

Rumscheid F. (2003). "Figürliche Votivterrakotten als Ritual-Indikatoren in ostgriechischen Demeter-Heiligtümern? Das Beispiel Priene": Ed. C. Metzner-Nebelsick, *Rituale in der Vorgeschichte, Antike und Gegenwart. Tagung vom 1-2 Şubat 2002* (2003) 149-163. Berlin.

Rumscheid F. (2006). *Die figürlichen Terrakotten von Priene.* Wiesbaden 2006.

Schiering W. (1979). "Milet: Eine Erweiterung der Grabung östlich des Athenatempels: Die Grabung in Planquadrat K XII (Schnitt I-II)". *IstMitt 29* (1979) 77-108.

Schipporeit S. T. (2013). *Kulte und Heiligtümer der Demeter und Kore in Ionien.* İstanbul 2013.

Schwarzmaier A. (2003). "Totenopfer oder Mahlzeiten am Grab. Zum Grabritual im antiken Griechenland und in den griechischen Kolonien in Unteritalien und Sizilien". Ed. C. Metzner-Nebelsick, *Rituale in der Vorgeschichte, Antike und Gegenwart. Interdisziplinäre Tagung. 1-2 Şubat 2002* (2003) 119-128. Berlin.

Selesnow W. (1997). "Ausgewählte Lampen von Kalabak-und Zeytintepe". *AA* (1997) 137-143.

Senff R. (2003). "Das Aphroditeheiligtum von Milet". Ed. G. Heedemann, *Neue Forschungen zur*

Religiongeschichte Kleinasiens. Feschtschrift für E. Schwertheim, AMS 49 (2003) 11-25.

Shear T. L. (1973). "The Athenian Agora: Excavations of 1971". *Hesperia* 42 (1973) 121-179.

Shear T. L. (1973/2). "The Athenian Agora: Excavations of 1972". *Hesperia* 42 (1973) 359-407.

Sparkes B. A. (1962). "The Greek Kitchen". *JHS* 82 (1962) 121-137.

Sparkes B. A. & L. Talcott (1970). *Black and Plain Pottery of the 6th, 5th and 4th Centuries BC. The Athenian Agora, XII.* Princeton 1970.

Svanera S. (2008). "Lo scarico del Thesmophorion di Gortina". Ed. C. A. di Stefano, *Demetra, la divinita, i santuari, il culto, la leggenda. Atti del I congesso internazionale Enna, 1-4 Iuglio 2004* (2008) 107-122. Pisa.

Thompson H. A. (1934). "Two Centuries of Hellenistic Pottery". *Hesperia* 3 (1934) 310-480.

Thompson H. A. (1948). "Excavation of Athenian Agora, 1947". *Hesperia* 17 (1948) 149-196.

Trapichler M. E. (2005). "Chytra, Kakkabe, Lopas, Tagenon". Eds. S. Ladsättner, B. Brandt & V. Gassner, *Synergia. Festschrift für Friedrich Krinzinger Band II* (2005) 69-76. Viyana.

Trinkl E. (2006). "The Filling of a Well of Classical Times in Ephesos in Asia Minor". Eds. C. C. Mattusch, A. A. Dobohue & A. Brauer, *Proceedings of the XVIth International Congress of Classical Archaeology, Boston 23-26 Ağustos 2003* (2006) 84-87. Boston.

Varkıvanç B. (1998). "Miniaturlampen aus dem Demeterheiligtum in Kaunos". *Adalya* 3 (1998) 87-96.

Waldstein Ch. (1905). *The Argive Heraeum II.* Boston 1905.

Walter H. & Vierneisel K. (1959). "Heraion von Samos. Die Funde der Kampagnen 1958-59". *AM* 74 (1959) 10-34.

Wiegand T. & Schrader H. (1904). *Priene. Ergebnisse der Ausgrabungen und Untersuchungen in den Jahren 1895-1898.* Berlin 1904.

Williams C. & Williams H. (1990). "Excavations at Mytilene 1989". *EMC/CV* 9 (1990) 181-193.

Williams C. & Williams H. (1991). "Excavations at Mytilene 1990". *EMC/CV* 10 *(1991) 175-179.*

Williams C. & Williams H. (1993)."Excavations at Mytilene". *EMC/CV* 12 (1993) 225-250.

Williams C. & Williams H. (1995). "Excavations at Mytilene". *EMC/CV* 14 (1995) 95-100.

Winter F. (1903). *Die Typen der figürlichen Terrakotten I-III.* Berlin 1903.

Young R. S. (1951). "Sepulturae Intra Urbem". *Hesperia* XX (1951) 67-134.

Zavoikin A. & Zhuravlev D. (2013). "Lamps from a Sanctuary of Eleusinian Godesses – "Beregovoi - 4"". *Ancient Civilizations from Scythia to Siberia 19* (2013) 155-216.

Zervoudaki E. (1988). "Vorläufiger Bericht über die Terrakotten aus dem Demeter-Heiligtum der Stadt Rhodos". Eds. S. Dietz & I. Papachristodoulou, *Archaeology in Dodecanese, Symposion Kopenhagen 1986* (1988) 129-137. Kopenhag.

Zoes A. (1976). *Anaskaphe Broson Kusonias 1, 1974.* Atina 1976.